

УДК 78.087.68

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.11>

Лариса МЕЛЬНИК

викладач фортепіано, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-5409-4538

Володимир КАЛАШНЮК

викладач диригування, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-9068-6461

Ксенія СТРЕЧЕН

викладач фортепіано, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-1753-3482

Бібліографічний опис статті: Мельник, Л., Калашнюк, В., Стречен, К. (2022). Виховання емоційної культури молоді засобами музики. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 64–68, doi:

ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

В статті наголошується на тому, музика впливає на особистість на ранніх етапах. Доведено, що музика є одним з найбагатіших і найдієвіших засобів естетичного виховання, вона має велику силу емоційного впливу, виховує почуття людини, формує смаки. Описано, що проблематика музично-естетичного виховання у педагогічній науці майже завжди велася паралельно разом із проблематикою соціального виховання й розвитком особистості. Доведено, що «почуття прекрасного» у людині багато чому визначає критерії оцінки соціальних явищ. Ця закономірність виділяє педагогічну практику музично-естетичного виховання із низки зарубіжних аналогів і досі визначає підходи до розробки інструментів музично-естетичного виховання молодого покоління. Зазначається, що процеси формування музично-естетичної культури особистості не відокремлені, вони визначають естетичне ставлення до будь-яких видів діяльності, якими займається людина. Зазначається, що увага до даного процесу в контексті впровадження виховної частини стандартів визначається тим, що в кінцевому підсумку той, хто навчається з розвинутою музично-естетичною культурою, більш сприйнятливий до виховних моментів. У сучасній постановці проблема формування естетичної культури особистості передбачає наявність самостійних виховних систем. Доводиться, що музично-естетичне виховання – вид естетичного виховання на музичному матеріалі і засобами музики. Описано можливість інтеграції музики та слова в єдиному виховному впливі, причому саме музика забезпечує реалізацію в такому занятті особистісно-орієнтованого підходу. Зазначається, що музично-естетичне виховання поряд з іншими видами, можливо, стане самостійним напрямом, що змінює статус його музичних матеріалів виховання. Описано, що музичне мистецтво, здатне впливати на всебічний розвиток особистості, спонукати до морально-естетичних переживань, формувати прагнення до естетизації навколишнього світу. Доведено, що споконвіків музика наповнювала людей радістю і розвіювала смуток. Вплив музики настільки сильний, що вона може змінити поведінку та звичаї людей.

Ключові слова: творчі здібності, види музичної діяльності, інформаційно-комунікаційні технології, музичне мистецтво, культура, загально мистецький, духовний розвиток особистості, засоби виховання.

Larisa MELNIK

Piano Lecturer, Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-5409-4538

Vladimir KALASHNYUK

Conducting Lecturer, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-9068-6461

Ksenia STRECHEN

Piano Lecturer, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, 13 Voli Ave, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-1753-3482

To cite this article: Melnik, L., Kalashnyuk, V., Strechen, K. (2022). Vykhovannia emotsiinoi kultury molodi zasobamy muzyky [Education of the emotional culture of youth through music]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 64–68, doi:

EDUCATION OF THE EMOTIONAL CULTURE OF YOUTH THROUGH MUSIC

The article notes that music affects personality at an early stage. It has been proven that music is one of the richest and most effective means of aesthetic education, has a great power of emotional impact, educates human feelings, and forms tastes. It is described that the problems of musical and aesthetic education in pedagogical science have almost always been conducted in parallel with the problems of social education and personality development. It has been proven that the feeling of beauty in a person largely determines the criteria for evaluating social phenomena. This regularity distinguishes the pedagogical practice of musical-aesthetic education from a number of foreign analogues and determines approaches to the development of tools for musical-aesthetic education of the young generation. It is noted that the processes of forming the musical and aesthetic culture of a person are not isolated, they determine the aesthetic attitude to any type of activity that a person is engaged in. It is noted that the attention to this process in the context of the introduction of the educational part of the standards is determined by the fact that ultimately a student with a developed musical and aesthetic culture is more receptive to educational moments. In the modern setting, the problem of the formation of the aesthetic culture of a person presupposes the existence of independent educational systems. It is proved that musical-aesthetic education is a type of aesthetic education based on musical material and music. The possibility of integration of music and speech in a single educational influence is described, and music ensures the realization of a person-oriented approach in such an activity. It is noted that musical-aesthetic education, along with other types, may become an independent direction, changing the status of its musical educational materials. It is described that musical art is able to influence the comprehensive development of the personality, encourage moral and aesthetic experiences, and form a desire to aestheticize the surrounding world. It has been proven that originally music filled people with joy and dispelled sadness. The impact of music is so strong that it can change people's behavior and customs.

Key words: creative abilities, types of music activities, information and communication technologies, musical art, culture, general art, spiritual development of the personality, means of education.

Постановка проблеми. На зламі третього тисячоліття формується образ нової культурної людини. При формуванні особистості українського громадянина ХХІ століття велика роль відводиться вихованню засобами мистецтва в рамках художньої освіти, і в першу чергу музичному вихованню, що здійснюється в процесі навчання. Численні дослідження переконують у тому, що нині зміцнилося розуміння того, що виховання розвиненої, творчої, гармонійної особистості неможливе без залучення її до загальнолюдських культурних цінностей, без глибокого оволодіння усім досвідом культурного розвитку людства (Чудак, 2007). В цих умовах зростає увага до художньої культури, котра лежить у руслі найважливішої тенденції сучасної освіти – її гуманізації. Перед педаго-

гами постає важлива місія – формувати естетичну свідомість молоді. А тому варто опиратися на певні пізнавально-оціночні механізми, накопичені суспільним досвідом й художньою свідомістю. Актуальним завданням музичних занять полягає в тому, щоб обґрунтувати можливість та доцільність включення до освітнього процесу закономірностей та категорій пізнавальної музично-естетичної діяльності. У процесі естетичного й духовного становлення особистості виробляється орієнтація її в світі естетичних цінностей.

Аналіз досліджень. Становленню музичної культури молодого покоління надається велике значення у сучасних педагогічних дослідженнях. На розвиток теорії та практики музичного виховання значний вплив мали погляди

провідних педагогів та психологів В. Сухомлинського, Д. Ушинського, І. Беха, Д. Богоявленської, Н. Кузьміної, В. Бехтерева, П. Блонського, Л. Виготського, Д. Кабалевського, З. Кодай, М. Леонтовича, Р. Марченко, К. Орф, О. Ростовського. Сучасні дослідники такі як, О. Барабаш, Л. Ващенко, Л. Коваль, І. Головська, Н. Миропольська, К. Стеценко зазначали, що музика поєднує в собі арсенал засобів впливу на становлення моральної та естетичної культури молоді, й сприяє збагаченню особистості знаннями законів музичного мистецтва, формуванню музичного смаку, музичних здібностей, виробленню навичок і вмій. Музичні заняття сприяють загальному розвитку особистості: формують емоційну сферу, удосконалюють мислення, формують чуйність до краси в мистецтві та в житті.

Мета статті – описати теоретичні та методичні основи музичного виховання молодого покоління.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, в епоху кризи духовної та естетичної культури, за часів падіння гуманістичних ідеалів та суджень, що зумовлено багатьма негативними факторами, у тому числі й соціально-економічними; важливо відродити тенденцію ціннісного ставлення суспільства до людської особистості та зацікавленість у її гармонійному розвитку. Необхідно створити цілісну систему естетичного виховання підростаючого покоління, осередком якої має стати заклад освіти, де залучення молоді до музичного мистецтва та скарбів загальнолюдської культури. Педагогічна робота з естетичного виховання тісно пов'язана з усіма сторонами виховного процесу, форми організації її дуже різноманітні, і результати виявляються у різних видах діяльності. Виховання естетичного ставлення до навколишньої дійсності сприяє формуванню багатьох якостей творчої особистості. Це складний та тривалий процес. Для того щоб навчитися розуміти прекрасне в мистецтві та в житті, необхідно пройти довгий шлях накопичення елементарних естетичних вражень, зорових та слухових відчуттів, необхідний певний розвиток емоційних та пізнавальних процесів (Печерська, 2000).

Повноцінний розумовий та фізичний розвиток, моральна чистота та активне ставлення до життя та музичного мистецтва характеризують цілісну, гармонійно розвинену особистість,

моральне вдосконалення якої багато в чому залежить від естетичного виховання. Музично естетичне виховання – це процес цілеспрямованого формування у молоді інтересів, потреб, здібностей, естетичного ставлення до занять музичним мистецтвом. Музичний розвиток – це результат формування дитини у процесі активної музичної діяльності. Важливе значення мають індивідуальні особливості кожної дитини (Рева, 2006).

З кожним етапом розвитку музичних здібностей в молоді з'являється емоційне ставлення до музики, удосконалюється слух, творча уява, закладаються основи духовної культури, музичної освіченості, формуються музично – естетичні ідеали, смаки і потреби (Михайличенко, 2004).

Аналізуючи провідні педагогічні ідеї, варто зазначити, що однією із цілей музичного виховання є музичний розвиток. Відомий український дослідник дитячої творчості Василь Сухомлинський зазначав, що емоційність природи, властива морально і естетично вихованій людині, проявляється у тому, що серце стає сприйнятливим до доброго слова, повчання, порад. Педагог зазначає, що для того, щоб слово вчило жити, треба щоб ваші вихованці прагнули добра, – виховуйте тонкість, емоційну чуйність юного серця. Вихідною позицією педагогічної концепції він вважав, серед численних засобів впливу на юне серце має музика. Неодноразово він наголошував на тому, що музичне виховання – це не виховання музиканта, а насамперед виховання людини, бо саме музика безпосередньо і сильно впливає на людину, й займає чинне місце в її загальному культурному розвитку (Сапожнік, 2002).

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті орієнтує освітню діяльність на широкий спектр загально-педагогічних методів, зумовлених естетичною сутністю та інтонаційною природою музичного мистецтва.

Аналіз джерельної бази показує нам, що музичний розвиток відбувається:

– у сфері емоцій – від індивідуальних відблисків простих музичних явищ до більш виражених і різноманітних емоційних реакцій;

– у сфері відчуттів, сприйняття та слуху – від окремих розумінь музичних звуків до цілеспрямованого, усвідомленого та активного сприйняття музики, до диференціювання висоти звуку, тембру, динаміки;

– у сфері прояву відносин – від нестійкого захоплення більш стійким інтересам, потребам, до перших проявів формування музичного смаку;

– у сфері виконавчої діяльності – від дій за показом, наслідування до самостійного виразного і творчого прояву під час музичних занять (Рева, 2006).

Одним із пріоритетних завдань музичного виховання молоді науковці вважають:

– викликати зацікавлення до музики, шляхом розвитку музичного сприйняття, музичного слуху, котрі допомагають молодому поколінню точніше відчувати та осмислити зміст різноманітних музичних творів, збагачувати музичні враження;

– ознайомлення молоді із елементарними музичними поняттями, освоєння ними найпростіших практичних навичок у всіх видах музичної діяльності;

– розвивати емоційну чуйність, сенсорні здібності й музичний слух, почуття ритму, формувати співучий голос;

– сприяти виникненню та зародковому прояву музичного смаку на основі отриманих вражень та уявлень про музику;

– розвивати творчу активність у всіх доступних молоді видах музичної діяльності (Рудницька, 2007).

Музичне виховання підростаючого покоління необхідно використовувати з метою формування світогляду дітей. Освітній музичний матеріал має бути ретельно підібраний та детально продуманий, бо музика для молоді формується не у відриві від тих досягнень у галузі мелодії, гармонії, поліфонії та ритму, якими відрізняються сучасні твори. Вона створюється професіоналами, не можна допускати примітивізму. Численні наукові дослідження зазначають, що педагогам необхідно використовувати для роботи твори, що відображають важливі події в житті народу, його героїчну історію, твори, що відображають картини та явища природи, народну музику. Музичний матеріал слід підбирати з погляду його виховної та художньої цінності. Твори, що використовуються в роботі, повинні відповідати наступним художньо-педагогічним вимогам: бути високоідейними, сприяти пробудженню та розвитку гуманних почуттів; художніми; емоційно-насиченими; змістовними та цікавими за сюжетом; мелодійними; простими за формою та доступними за змістом (Рудницька, 2007).

Початкове значення у процесі музичного виховання відіграють принципи свідомості та активності. Ніщо має бути завченим без розуміння сенсу й значення, виразних властивостей музичних явищ. Звідси випливає необхідність використання принципу наочності, тобто утворення музичних вражень з урахуванням конкретних музичних образів. Багатовіковий досвід показує, що музика, у тому числі й естрадна, впливає і на психіку, і на фізіологію людини, що вона може надавати позитивні та негативні емоції. Музиці, притаманні такі важливі властивості, як пізнання та оцінка дійсності, можливості створювати особливу естетичну насолоду, викликати певний позитивний прояв емоцій та думок. Розвиваючи творчі здібності молодого покоління, музична педагогіка, використовуює в своєму арсеналі методи навчання, котрі наголошують на самостійній діяльності особистості (Сапожнік, 2002).

Аналізуючи систему музично-естетичного виховання І. Г. Песталоцці зазначає, що введення дитини у світ мистецтва відбувається адекватними природі мистецтва засобами та включає основні компоненти: факт творчості й індивідуальність висловлюваного. Постійні заняття музичним мистецтвом допомагають здійснити ключову мету музичного виховання – гармонійний розвиток слуху, пам'яті, мислення (Кемеровська, 2008).

Отже, вихідною позицією педагогічної музичної концепції є залучення молоді до діяльності в галузі музичного мистецтва, розвиток естетичного сприйняття та емоційної чуйності музичних творів, виховання любові до музики, розвиток музичних здібностей, формування музичного смаку та розвиток художньо-творчих здібностей. Клопітка музична праця найбільш відповідальна і важка, оскільки перший педагог-музикант закладає фундамент майбутнього ставлення до музики. В процесі систематичної роботи молоде покоління набуває вміння слухати музику, запам'ятовувати та впізнавати її, починають перейматись змістом твору, красою його форми та образів. Через музичні образи молодь пізнає прекрасне навколо себе. Завдання естетичного виховання вимагають відповідного ставлення до будь-якого музичного твору. Музика розвиває естетичний та духовний світ молодого покоління. Музичні твори, викликають у молоді певне ставлення

до соціальних явищ. Через їхній зміст вони пізнають життя, знайомляться з історією та традицією українського народу. Під час музичних занять вони здобувають навички культури поведінки. Спів покращує вимову, розвиває координацію голосу та слуху, зміцнює голосовий апарат – є своєрідним видом дихальної гімнастики. Музика викликає позитивні емоції, котрі позитивно діють на нервову систему, покращуючи загальний стан всього організму (Михайличенко, 2004).

Висновки. Формування особистості – складний, багатозначний процес. Музичне виховання – це формування духовних потреб людини, її моральних уявлень, інтелекту, роз-

витку ідейно-емоційного сприйняття та естетичної оцінки життєвих явищ, це виховання громадянина, формування інтелекту, емоційної культури, почуттів, моральності. Отже, музичне виховання сприяє позитивному розвитку й вихованню молодого покоління. Музично-естетичне виховання є потужним засобом різнобічного, гармонійного розвитку особистості. Важливим фактором виховання емоційної культури в процесі музичних занять величезний вплив має майстерність педагога, адже правильно організовані музичні заняття дозволяють молодому поколінню здобути основи естетичного виховання та музичної культури, відкриє для них світ творчого розвитку та сприяє соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грищенко Т. Зміст і організація форми музично-естетичного виховання в гімназіях України: Перша половина 19 ст. Рідна школа. 2001. № 11. С. 67–69.
2. Кемеровська О. Мистецтво у розкритті творчого потенціалу дитини // Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога. Київ: Генезис, 2008. С. 150–154.
3. Михайличенко О.В. Загальні методи музичного навчання. Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. пр. Вип.27. Київ: Видав. центр КНЛУ, 2004. С. 49–53.
4. Печерська Е. Удосконалювати музично-творчий розвиток дітей. Початкова школа. 2000. № 6. С. 15–18
5. Рева В. Естетичне виховання школярів у процесі сприйняття музики. Мистецтво та освіта. 2009. № 1. С. 4–8.
6. Рева В. Індивідуальні стратегії формування естетичного сприйняття музики школярами. Мистецтво та освіта. 2006. № 1. С. 12–15.
7. Рудницька О. Мистецтво у контексті розвитку духовної культури особистості // Художня освіта і проблеми виховання молоді. Зб. наук, статей. Київ: Міносвіти України, УЗІМН, 2007. С. 3–11.
8. Сапожнік О. Музично-естетичне виховання: зміст і структурні компоненти. Рідна школа. 2002. № 12. С. 20–22.
9. Турчин Т. Естетичне виховання молодших школярів у позакласній роботі. Початкова школа. 2008. № 5. С. 16–17.
10. Чудак В. Музично-естетичне виховання молодших школярів. Початкове навчання та виховання. 2007. № 16–18. С. 15–20.

REFERENCES:

1. Hryshchenko T. (2001). *Zmist i orhanizatsiia formy muzychno-estetychnoho vykhovannia v himnaziakh Ukrainy: Persha polovyna 19 st. Ridna shkola*. № 11. С. 67–69 [in Ukrainian].
2. Kemerovska O. (2008) *Mystetstvo u rozkrytti tvorchoho potentsialu dytyny // Obdarovana osobystist: poshuk, rozvytok, dopomoha*. Kyiv: Henezys, S. 150–154 [in Ukrainian].
3. Mykhailychenko O. (2004). *Zahalni metody muzychnoho navchannia. Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia: Zb. nauk. pr. Vyp.27*. Kyiv: Vydav. tsentr KNLU, S. 49–53[in Ukrainian].
4. Pecherska E. (2000). *Udoskonaliuvaty muzychno-tvorchy rozvytok ditei*. Pochatkova shkola. № 6. С. 15–18 [in Ukrainian].
5. Reva V. (2009). *Estetychne vykhovannia shkoliariv u protsesi spryiniattia muzyky. Mystetstvo ta osvita*. № 1. С. 4–8 [in Ukrainian].
6. Reva V. (2006) *Indyvidualni stratehii formuvannia estetychnoho sprymannia muzyky shkoliaramy*. Mystetstvo ta osvita. № 1. С. 12–15 [in Ukrainian].
7. Rudnytska O. (2007). *Mystetstvo u konteksti rozvytku dukhovnoi kultury osobystosti*. Khudozhnia osvita i problemy vykhovannia molodi. Zb. nauk, statei. Kyiv : Minosvity Ukrainy, UZIMN, S. 3–11. [in Ukrainian].
8. Sapozhnik O. (2002) *Muzychno-estetychne vykhovannia: zmist i strukturni komponenty*. Ridna shkola. № 12. С. 20–22. [in Ukrainian].
9. Turchyn T. (2008). *Estetychne vykhovannia molodshykh shkoliariv u pozaklasnii roboti*. Pochatkova shkola. № 5. С. 16–17 [in Ukrainian].
10. Chudak V. (2007) *Muzychno-estetychne vykhovannia molodshykh shkoliariv. Pochatkove navchannia ta vykhovannia*. № 16–18. С. 15–20 [in Ukrainian].